

Jordi Longàs

Educació social i escola, nous àmbits d'intervenció?

Plantejar les possibilitats d'intervenció d'educació social des del sector de l'ensenyament significa, en sentit estricte, analitzar els àmbits i funcions comuns amb el sistema de formació reglada i les possibilitats efectives per fer-les realitat. El tema mereix interès no tan sols perquè suposa l'exploració de nous camps de la pedagogia social sinó, i molt especialment, perquè la reflexió està vinculada a les possibilitats reals d'intervenció dels diplomats en Educació Social des de i a les escoles. Per això, en l'espai de què dispo-so, m'agradaria parlar d'allò que és i també del que honestament crec que hauria de ser. Un què hauria de ser teòric, fonamentat en un concepte d'edu-cació menys restrictiu del que sovint es viu a l'escola, i un què hauria de ser reflexionat des de la pràctica, des de la realitat docent cada vegada més desbordada.

Educació Social i escola: Repàs a la situació actual

Tothom reconeix la interacció que es dona entre els processos de formació intencionats i l'educació informal, així com la necessària complementarietat entre les propostes d'educació reglada i no formal. Només partint d'aques-ta afirmació tan general s'obren molts possibles àmbits d'intersecció entre ensenyament i pedagogia social, malgrat que en la realitat no es reconeixin com a tal o quedin reduïts a una categoria conceptual. Un desconeixement que porta com a conseqüència, per una banda, que des de l'escola no esti-guï previst –ni en forma d'objectius ni de recursos– la intervenció en la di-recció que s'apunta. I que, per l'altra, als agents d'educació social no els si-guï fàcil l'acostament a les escoles ni sovint considerin el marc escolar com un espai propi de la seva funció.

Crec però, que en la situació actual ja es poden identificar suficients elements, característics de l'educació social, que tenen relació amb la intervenció edu-cativa escolar. Sense la pretensió de ser exhaustiu, proposo a continuació un breu recorregut pels més rellevants.

■ En primer lloc és pertinent destacar la *funció social de l'escolarit-zació, obligatòria i gratuïta* per a tothom almenys fins als 16 anys, i que no resta tan sols restringida a la transmissió –i assimilació per part de l'alum-nat– dels valors culturals i continguts mínims. Explícitament i implícitament

l'ensenyament assumeix l'objectiu de socialitzar la majoria de ciutadans, inclosos aquells que s'identificarien més clarament com els destinataris de la pedagogia social, en referència al seu grup d'iguals, als docents, a la institució i al medi. Des de l'escola s'aborden també tasques d'educació compensatòria en graus ben diversos, atenent a una gran varietat de necessitats educatives, juntament amb moltes tasques de suport i treball preventiu amb alumnes en situació de risc social i/o d'exclusió. No s'ha d'oblidar tampoc, en aquest ràpid repàs, la important tasca d'inserció laboral que des dels centres de formació professional es realitza, com també cal destacar la capacitat que des de les institucions d'educació reglada es té per a detectar precoçment les carències de tipus sociocultural i familiar que afecten als seus alumnes.

La intervenció amb alumnes, especialment adolescents, que presenten dificultats de socialització i/o rebuig a la institució escolar

■ Un segon conjunt de consideracions poden englobar-se dins del que podem anomenar *àmbit de la docència*, el més genuïnament escolar. Si analitzem els currículums, i moltes petites innovacions que es desenvolupen arreu, descobrim obertament nombrosos continguts i pràctiques característics de l'educació social. Habilitats socials, educació moral, orientació personal, prevenció de consums de substàncies addictives, programes d'educació cívica, prevenció de la violència, orientació laboral, promoció de la inserció, educació pel lleure són alguns exemples significatius. Moltes d'elles acostumen a ser iniciatives que volen respondre a unes necessitats clarament detectades en l'alumnat –almenys en una part considerable– i per les quals no sempre el professorat està prou capacitat. Sovint la responsabilitat darrera d'aquest tipus d'accions recau sobre la figura del psicopedagog o psicopedagoga i en cap cas es contempla la possibilitat d'intervenció de l'educador social. De fet l'educador social com a diplomad només pot accedir a la funció docent per a impartir uns pocs crèdits de la formació professional referits a la formació laboral i les relacions en l'àmbit del treball. No obstant això, considero que el perfil de l'educador social pot resultar òptim en la intervenció amb alumnes, especialment adolescents, que presenten dificultats de socialització i/o rebuig a la institució escolar i, si més no, esdevé una formació complementària a les titulacions que habiliten per a impartir docència que pot i hauria de ser molt valorada.

■ Finalment, el tercer bloc el formen totes aquelles *activitats* que no són pròpiament reglades, però que pel seu caràcter complementari van, o poden anar, associades a l'escola i al seu servei educatiu. Es tracta d'activitats com ara el lleure, la dinamització del voluntariat, l'animació a la lectura, el reforç escolar, les sortides lúdiques i culturals, les setmanes culturals i **festes majors** de l'escola, el menjador escolar, etc. i d'iniciatives com l'or-

ganització de serveis per a la inserció (borsa de treball, assessorament personalitzat, etc). Aquests són també àmbits clàssics de l'educació social que sí que poden ocupar legalment a educadors socials. Les activitats d'aquest grup s'organitzen moltes vegades des de l'escola o les Associacions de Pares malgrat que sovint són gestionades des de l'amateurisme i la bona voluntat.

Realitats emergents en educació formal

Cal aturar breument el fil argumental seguit per a destacar algunes tendències que s'observen en l'educació formal i que poden ser ben bé realitats emergents d'educació social. Identificar-les, encara que sigui amb brevetat, servirà per justificar el contingut central de la meua reflexió. Per motius diversos que ara no podem analitzar, les funcions que la societat demana a l'escola han canviat molt en els darrers anys. És evident que els educands, la mateixa societat, són alhora que causa d'aquests canvis, part demandant d'una resposta escolar i educativa diferent a la que podem definir com **tradicional**. Una resposta que, atenent les característiques de les principals tipologies de necessitats, ha agafat bona part del professorat per sorpresa i sense preparació específica. Efectivament, l'imperatiu d'atendre des de l'escola tota la població jove, vulgui o no estudiar, fins almenys l'edat laboral, significa demanar a l'escola la capacitat per a respondre a reptes educatius ben llunyans de la instrucció. En aquests moments l'escola, i molt especialment en els nivells de secundària obligatòria que és on sembla que apareixen més problemes, ha de donar resposta a molts alumnes que han viscut en famílies amb un clar abandonament de les seves funcions, a col·lectius immigrants, tribus urbanes, fenòmens de violència juvenil, situacions de desadaptació social i marginació, etc. Eliminar l'absentisme i assolir una convivència pacífica són, en molts instituts, objectius que passen molt per sobre de l'estudi i la formació i que obliguen els docents a generar programes específics i a multiplicar les seves tasques.

Tot plegat no deixa de ser una forma gràfica d'acostar-se al que es coneix com fracàs escolar. Oficialment es reconeix que el 25 % dels alumnes que cursen ESO no certifiquen, càlcul potser fet una mica a la baixa però que essent la mitjana ens dóna idea del que pot passar en centres ubicats en entorns socioculturals poc desenvolupats. Les xifres em semblen escandaloses, com ja ho eren abans de la implementació de la Reforma, i potser ens co-

mencen a indicar que les causes del fracàs escolar no es troben principalment a l'escola. L'alarma encara pot augmentar més quan sabem que més del 40 % dels joves que surten del sistema educatiu no es qualifiquen professionalment, i no acaben estudis universitaris o de formació professional de cap nivell. Quan a l'escola se li atribueix com a gran funció social facilitar el trànsit a la vida adulta, cal afirmar que les xifres¹ presentades demanen a crits un pla d'urgència a nivell nacional per a revisar el paper de l'escola i, en el cas de mantenir un tronc formatiu i obligatori fins als 16 anys –que jo defenso–, dotar al sistema reglat de suficients recursos per assolir els seus objectius.

Possibilitats de desenvolupament de l'Educació Social des de i a l'escola

Atesa la situació presentada, l'escola no pot romandre d'esquena, immersa en lamentacions. Crec que no ho fa, però la realitat és multiforme i complexa, de difícil abordatge i d'unes dimensions que superen les capacitats reals de l'actual sistema educatiu. Respondre-hi adequadament demana, al meu entendre i en primer lloc, reconèixer clarament la situació i acceptar que a falta d'un altre sistema, és a l'escola a qui en bon grau li correspon atendre les nombroses i greus carències i dificultats que es detecten en tants i tants infants i joves. Només aquest reconeixement seria ja un bon punt de partida per a revisar les funcions que s'atribueixen al sistema reglat i els recursos que té per desenvolupar-les amb èxit.

Potser no estem tan lluny de plantejar fórmules per tal que altres professionals, que intervenen en el procés educatiu, col·laborin i/o es coordinin amb l'escola, o fins i tot s'incorporin a l'estructura dels recursos humans propis, com ha passat encara que amb massa timidesa amb els serveis psicopedagògics. El principi d'interdisciplinarietat en l'educació i en la intervenció social –transversalitat en les disciplines però també cooperació i coordinació entre diversos professionals específics– ha estat molt reconegut teòricament, però resulta encara de difícil concreció en el món escolar. I malgrat això, potser no estem tan lluny de reconèixer que especialistes de l'educació social tenen unes clares tasques a fer a i des de l'escola. La figura de l'**educador de carrer** associat al centre potser serviria per minvar el seu crò-

nic desbordament i augmentar la seva eficàcia; del que hom pot estar segur és que no li faltarien situacions personals i grupals d'alumnes per a intervenir sense ampliar cap funció de les que actualment desenvolupa. També la docència i intervenció educativa en temes específics, o l'atenció a la diversitat per la seva franja baixa, podrien ser oportunitats per a desenvolupar a l'escola continguts de pedagogia social, a més dels que es deriven de les accions orientades a la inserció dels joves.

No vull finalitzar aquesta esquemàtica aportació sense destacar la importància que té l'escola en el desenvolupament comunitari. Paper que pot ser més rellevant quan des dels centres educatius es fa i es vol fer conscientment, obrint-se a l'entorn i cercant formes de col·laboració amb la resta d'agents educatius i culturals. La cooperació entre tècnics municipals, serveis socials, policia municipal, centres de recursos, escoles especials, formació ocupacional, serveis de salut, etc. ens ofereix moltes possibilitats encara poc explotades per respondre a les problemàtiques ja citades, a més de facilitar l'estudi de la realitat, l'optimització dels recursos i l'avaluació de les intervencions. A l'escola li queda també per a desenvolupar el seu paper com institució educativa i cultural, tant per a alertar a la societat sobre les desviacions que detecta com per a desenvolupar un paper més actiu en la vertebració del necessari teixit social.

En conjunt hi ha un camí ampli per a recórrer, però iniciar-ho no és tasca fàcil. Cal vèncer moltes inèrcies de la pesant maquinària escolar per fer de l'escola, de cada escola, un veritable espai capaç d'educar a tothom. Estic convençut que comprometre's amb l'objectiu de **compensar desigualtats**, explicitat en la documentació bàsica que regula el sistema educatiu, obliga a tenir molt present allò que l'educació social aporta a l'escola i allò que l'escola ha de fer, encara que sigui fora de les aules, per contribuir a una millor educació i socialització de la població infantil, adolescent i juvenil.

Fer de l'escola un veritable espai capaç d'educar a tothom

Jordi Longás Mayayo
Llicenciat en Pedagogia i Educador Social
Director del C.E.S. Salesians – St Vicenç dels Horts

1 Aquestes dades que es presenten han estat utilitzades formalment en el Congrés Nacional "Formació Professional = Futuro" celebrat els dies 24, 25 i 26 de març del 2000 a Madrid.

Educació social i escola, nous àmbits d'intervenció?

**Educación social y escuela:
¿nuevos ámbitos de
intervención?**

Exploración de nuevos campos de la pedagogía social, una reflexión vinculada a las posibilidades reales de intervención de los diplomados en Educación Social desde y en las escuelas. La reflexión se lleva a cabo, en un plan teórico, a partir de un concepto de educación menos restrictivo del que se vive en las escuelas; y desde la práctica, a partir de la realidad docente cada vez más desbordada.

**Social education and the
school: new spheres of
intervention?**

The exploration of new social pedagogy fields, a reflection linked to the real possibilities of intervention by Social Education diploma holders from and in schools. This reflection was carried out on a theoretical plane, on the basis of a less restrictive educational concept than the one present in schools; and from the practical standpoint, from a teaching reality that is finding it increasingly more difficult to cope.

Autor: Jordi Longás Mayayo

Article: Educació social i escola, nous àmbits d'intervenció?

Referència: Educació Social núm. 15 pp. 97-102

Adreça professional: Rafael Casanova, 132
08620 St. Vicenç dels Horts (Barcelona)
Tel: 93 656 20 58